

Прокопенко О.А., аспірантка отдела гуманитарной политики, Национальный институт стратегических исследований (Украина, Киев), o_proki@mail.ru

Доминантные архетипы в жизни украинского общества

Исследование посвящено актуальному вопросу – аспекту влияния архетипов на формирование национальной самоидентичности украинцев. В статье рассматривается архетип как средство бессознательной передачи экономического, политического, военного, культурно-социального поведения этноса в пространстве и времени. Анализируются доминантные типы архетипов, характерных для украинского этноса и их влияние на общественные сферы жизни и их влияние на формирование национальной самоидентичности. Целью статьи является определение и характеристика основных архетипов, присущих современному украинскому обществу, определение условий, факторов в которых формируются архетипы украинского социума. Автором описаны основные подходы к изучению архетипов. На основе анализа научной литературы в статье предлагается авторское определение понятия “архетип”. В статье также описаны ведущие факторы–векторы формирования украинской идентичности на современном этапе существования украинского этноса в контексте исследования доминантных архетипов украинского общества.

Ключевые слова: архетип, прототип, структура архетипа, доминантный тип архетипа.

* * *

УДК 364–146:316.324

Семигіна Т. В.
доктор політичних наук, доцент, професор,
Академія праці, соціальних відносин і туризму
(Україна, Київ), tv_sem@ukr.net

Класифікація держав загального добробуту Гости Еспінг–Андерсена і подальший розвиток теоретичного обґрунтування соціальної політики

Представлені результати дослідження, спрямованого на з'ясування змісту та значення наукових розробок Гости Еспінг–Андерсена, їх місця в теоретичному обґрунтуванні соціальної політики. Визначено, що центральне місце у науковому доробку дослідника посідає типологізація моделей держави загального добробуту. З'ясовано сильні (гнучкість, емпіричність) та слабкі (неврахування ціннісно-ідеологічної компоненти соціальної політики, культурного контексту, орієнтація винятково на економічно розвинуті країни) сторони класифікації Еспінг–Андерсена, доведено, що вона може бути використана для осмислення траєкторії та чинників розвитку соціальної політики, передовсім у європейських країнах. Розглянуто теоретичне обґрунтування зміни моделей держави загального добробуту та соціальної політики, виявлено, що одні автори ведуть мову про конвергенцію моделей, інші – про диверсифікацію, появу гібридних типів.

Ключові слова: ГостаЕспінг–Андерсен, держава загального добробуту, соціальна політика.

Соціальна політика як сукупність теоретичних принципів і система практичних заходів, які спрямовані на створення необхідних умов життєдіяльності, задоволення соціальних потреб населення, створення в суспільстві сприятливого соціального клімату, поліпшення стану соціальної сфери в цілому, перебуває у фокусі уваги науковців (політологів, соціологів, філософів, економістів, правників та ін. дослідників). Розвиток соціальної політики пов'язаний з переходом від державної і суспільної благодійності стосовно нижчих верств населення до вироблення загальнодержавних систем соціальної допомоги, оптимальний рівень розвитку якої дає змогу реалізувати ідею “держави загального добробуту” (“соціальної держави”).

Теоретико–методологічний аналіз феномену соціальної політики та її складових, ролі та місця цієї політики у реалізації функцій соціальної держави (держави загального добробуту) знаходимо у працях вітчизняних дослідників, зокрема, В.Бабкіна, О.Гансової, М.Головатого, В.Гошовської, А.Гриненка, О.Іванової, Л.Ільчука, О.Кіндратець, Е.Лібанової, Ю.Лисенко, А.Сіленко, В.Скуратівського, О.Скрипнюка, В.Співака, Н.Хоми, Л.Четверікової, П.Шевчука, Ф.Шульженка та

ін. У працях цих та інших авторів містяться посилання на класифікацію держав соціального (загального) добробуту або на класифікацію соціальної політики, розроблену Гостою Еспінг–Андерсеном на початку 1990–х. Проте у вітчизняній науковій літературі бракує критичної рефлексії щодо відповідності класифікації Гости Еспінг–Андерсена сучасним реаліям та осмислення динаміки його поглядів на зміст соціальної політики. Ця стаття представляє результати дослідження, спрямованого на з'ясування змісту та значення наукових розробок Гости Еспінг–Андерсена, їх місця в теоретичному обґрунтуванні соціальної політики. Методологічною основою дослідження є комплекс філософських, загальнонаукових та спеціальних методів політологічного аналізу.

Насамперед, слід згадати, що ГостаЕспінг–Андерсен (англ. Gøsta Esping–Andersen) є своєрідним продуктом модерної доби глобалізації. Його важко назвати представником якоїсь окремої галузі наукових знань – політичної науки, соціології чи економіки. Фактично, він суспільствознавець у широкому сенсі, бо досліджує питання функціонування соціальної держави, соціальної стратифікації, соціальної та гендерної політики, використовуючи методи теоретичного та прикладного аналізу з різних дисциплін. Так само важко визначити територіальну належність науковця. Він народився 1947 року у Данії, де вивчав демографію, економіку та соціологію. Але докторську дисертацію захистив у США і там же викладав у Гарвардському університеті (1978–1986). Потім викладав і проводив дослідження в університетах Італії – Європейському університеті Флоренції (1986–1993) та університеті Тренто (1993–1999). З 2000 р. живе та працює в Іспанії, є професором університету Помпео–Фабра, проте активно консультує наднаціональні структури – ООН, ОБСЄ, ЄС та ін., зокрема долучався до підготовки Лісабонського Самміту ЄС 2000 р., який відіграв важливу роль у формуванні загальноєвропейських стратегій соціальної політики.

Основні праці Гости Еспінг–Андерсена – “Соціальний клас, соціал–демократія та державна політика” (1980), “Політична влада та соціальна теорія” (1982), “Політика проти ринків” (1985), “Стагнація та відновлення: Піднесення та падіння режимів соціальної політики” (1987), “Три світи капіталізму добробуту” (1990), “Змінні класи: соціальна стратифікація у постіндустріальній Європі та Північній Америці” (1993), “Держава добробуту у перехідному періоді. Соціальна безпека у новій глобальній економіці” (1996), “Чому дерегулюється ринок праці?” (2000), “Чому нам потрібна нова держава добробуту?” (2003), “Формування сім’ї та низька народжуваність” (2006), “Незавершена революція: адаптація держави добробуту до нових ролей жінок” (2009) – побачили світ англійською, проте вони належать до тих наукових доробків, що перекладаються різними мовами та включені до навчальних програм багатьох університетів. Еспінг–Андерсен є членом Британської Академії, а також Американської Академії мистецтва та науки, багатьох наукових раду різних країн світу [6].

Центральне місце у науковому доробку Гости Еспінг–Андерсена посідають вивчення ролі держав загального добробуту у функціонуванні сучасних

суспільств татипологізація моделей держави загального добробуту (welfarestate) економічно розвинутих країн. Така держава, за визначенням Еспінг–Андерсена, тоді, коли бере на себе зобов'язання забезпечити базовий рівень благ для своїх громадян, при цьому соціальні права забезпечуються на підставі наявності громадянства, а не через діяльність ринку [13].

В основу знаменитої класифікації держав загального добробуту, опублікованої в окремому виданні 1990 р., Госта Еспінг–Андерсен поклав три критерії: по–перше, рівень (індекс) декомодифікації – міра, до якої держава звільняє людину від ринкової залежності шляхом гарантування високого рівня соціального забезпечення і послуг; по–друге, рівень соціальної стратифікації, яку автор визначає через співвідношення оподаткування та витрат; по–третє, баланс між державними програмами соціального забезпечення та соціальною підтримкою, яку надає приватний сектор. Еспінг–Андерсен, ґрунтуючись на загальних політичних теоріях та вивченні ситуації у країнах, що входили наприкінці 1980–х років до ОБСЄ, виділив три різновиди держав загального добробуту:

1) ліберальні, в яких рівень декомодифікації є низьким, рівень соціальної стратифікації – високим, державне втручання здійснюється у вигляді регулювання ринків; держава виконує тільки регулюючу функцію та гарантує мінімальні доходи громадянам, при цьому застосовується принцип адресності, який полягає в тому, що соціальна допомога надається лише на підставі перевірки нужденності;

2) корпоративістські; в яких рівні декомодифікації та соціальної стратифікації є високими, державне втручання здійснюється у вигляді безпосереднього фінансового забезпечення та регулювання ринків; ґрунтуються на принципі субсидіарності, коли держава втручається в питання забезпечення добробуту тоді, коли можливості індивіда і сім'ї вичерпано;

3) соціал–демократичні, в яких рівень декомодифікації є високим, а соціальна стратифікація – низькою, втручання здійснюється у вигляді безпосереднього фінансового забезпечення, держава відіграє ключову роль в системі соціального захисту, державні витрати на соціальні потреби значні [15].

До переваг класифікації Еспінг–Андерсена можна віднести те, що вона побудована на основі ретельного аналізу емпіричного матеріалу шляхом співставлення частки державного фінансування різнопланових соціальних програм та декларованих обов'язків держави у сфері соціальної політики й враховувала тогочасні особливості реалізації соціальної політики, змінний та складний характер держав загального добробуту.

Важливим видається й те, що Еспінг–Андерсен не став будувати жорстку класифікацію із взаємовиключними типами. Науковець схиляється до ідеї континууму, на полюсах якого перебувають ліберальна та соціал–демократична моделі, представлені США (де ідеї держави загального добробуту знайшли найменше втілення) та Швецією (де ідеї втілені якнайбільше). Моделі деяких країн, як–от Нової Зеландії чи Ірландії, Еспінг–Андерсен відніс до “атипових”, тобто таких, які не вкладаються у визначену ним класифікацію. Це дає змогу віднести модель держави загального добробуту і реалізовану ній соціальну

політику до того чи того типу лише з певною умовністю.

Запропонована Еспінг–Андерсеном класифікація моделей держав загального добробуту та застосування індексу декомодифікації зазнавали критики з боку численних науковців того часу (Р.Гудвін, Р.Маффелс, Д.Менахем, Б.Хідей та ін.), проте ця класифікація справила значний вплив на теоретизування щодо політичних вимірів забезпечення соціального добробуту населення, забезпечила багатьох дослідників певними аналітичними рамками для вивчення політичної практики у тій чи іншій царині соціальної сфери та методологічним інструментарієм для здійснення порівняльного аналізу політики [6].

До обмежень класифікації Еспінг–Андерсена можна віднести те, що в ній в основу типологізації закладено реалізацію соціальної політики тільки в економічно розвинутих країнах. Тобто не було взято до уваги наявність країн, що не входили на момент проведення дослідження до ОБСЄ та мали невисокий рівень економічного розвитку. Класифікація фактично стосується обмеженої кількості країн і її неможливо застосувати для розуміння ситуації в багатьох частинах світу. Так, приміром, деякі російські (Т.Сідорина та С.Смірнов [8], А.Чірікова [10]) та українські автори (І.Семенець–Орлова [4] та ін.) спробували накласти типологію, визначену цією класифікацією, до вивчення певних напрямів соціальної політики в Росії та Україні радянського та пострадянського періодів. Однак такі намагання навряд чи можна вважати вдалимими, адже Еспінг–Андерсен вивчав тільки класичні капіталістичні (соціально–ринкові) суспільства.

Слід додати, що тричленна класифікація Еспінг–Андерсена не завжди прийнятна навіть для аналізу ситуації у тогочасній Європі. На цьому наголошував британський науковець У.Лоренц, котрий запропонував додати до скандинавської, залишкової та корпоративістської моделей ще й рудиментарну. Цю останню модель автор приписує Португалії, Іспанії, Греції тощо [2, с.31–37]. Головна риса, що притаманна рудиментарній моделі: юридичні права на соціальний захист мінімальні або взагалі відсутні (наприклад, в Іспанській конституції визначаються соціальні обов'язки держави, проте на практиці діють інші законодавчі акти, що фактично перекладають на родичів відповідальність за допомогу нужденним членам сім'ї). Функції соціального захисту, зокрема надання персональних послуг, догляд, держава перекладає на волонтерський та неформальний сектори.

З іншого боку, підходу Еспінг–Андерсена притаманні внутрішні протиріччя. Порівняння моделей соціальної політики на основі запропонованої цим автором типології дозволяє висунути низку критичних зауважень щодо класифікації. Так, рівень державного втручання у соціальну сферу може варіюватися за різними напрямками соціальної політики, тобто різні соціальні держави поєднують в собі риси різних типів. Зокрема, Великобританія, здійснюючи ліберальну сімейну політику, забезпечує медичне обслуговування усьому населенню, а також виділяє найбільше в Європі фінансування на виплату допомоги на житло [3, с.73]. Таким чином, можна припустити, що у Великобританії, так само як і у Канаді, модель соціальної політики є

лише умовно ліберальною або наближеною до ліберальної.

До того ж, класифікація Еспінг–Андерсена значною мірою ігнорує ціннісно–ідеологічний компонент соціальної політики. Тому одночасно з класифікацією Еспінг–Андерсена в зарубіжній науці було розроблено й інші класифікації соціальної політики, більшою мірою орієнтовані на врахування політичних цінностей, зокрема, соціалістичних (цього взагалі не було у Еспінг–Андерсена). Так, британська дослідниця Ф.Уільямс, котра аналізувала зв'язки між цінностями, політичними ідеологіями та відповідною організацією державної системи соціального захисту, виокремила низку “ідеальних моделей”: антиколективістську, несоціалістичний колективізм загального добробуту, модель радикального соціального управління, модель політичної економії “загального добробуту”. В основі антиколективістської моделі перебуває ліберальна ідеологія правого крила; несоціалістичний колективізм загального добробуту знаходиться десь посередині між лібералізмом та соціальною демократією; модель фабіанського соціалізму представляє класичні соціалістичні ідеї; модель радикального соціального управління базується на ідеях демократичного соціалізму; і, нарешті, модель політичної економії “загального добробуту” побудована на класичному марксизмі [18, с.21]. Чимало зарубіжних дослідників стало прихильниками цієї та інших класифікацій, що виходять із розуміння природи політичного режиму в країні, а не вимірювання обсягу витрат на соціальну сферу, визначеного Еспінг–Андерсеном як домінуючий критерій типологізації.

Політичні трансформації початку 1990–х років внесли корективи в розуміння моделей держав загального добробуту та їх теоретичного обґрунтування. До того ж економічна криза і криза держави загального добробуту наприкінці 1990–хр. зумовила перегляд основних положень концепції, зокрема переосмислювалась роль ключових агентів здійснення соціальної політики. У цьому випадку мова йде про посилення діяльності у сфері соціальної політики інститутів самоорганізації громадян і самих громадян як безпосередніх суб'єктів політики. Отже, можемо говорити про нові моделі соціальної політики, що включають в себе діяльність організацій третього сектору як додаткового виміру моделі держави загального блага, що не брала до ваги типологія Еспінг–Андерсена.

Сучасні науковці (Е.Хейвуд та ін.) звертають увагу на появу так званих нових демократій, які зберігають елементи авторитарності та низький рівень участі громадян у політичному житті [16]. Реформи та зміни соціального сектора призвели до зміни парадигми соціального забезпечення та медичного обслуговування, зокрема, до зменшення фінансування державних медичних закладів і появи приватного сектора в охороні здоров'я. Ці моделі також жодним чином не вписуються у класифікацію Еспінг–Андерсена.

Хейвуд веде мову й про східноазійські, ісламістські та мілітаристські режими, що мають специфічне впровадження соціальних програм. Досить схожих уявлень про соціальну політику та її зв'язки із політичною культурою та культурою взагалі дотримувався П.Елкок [11], котрий також критикував Еспінг–Андерсена за надто

економічний погляд на соціальну політику і зневажання її контекстом.

Інші науковці (Б.Дікон та ін. [1]) наголошують, що у деяких латиноамериканських, африканських, азійських та інших країнах соціальна політика формується та реалізується не на основі ідей загального добробуту, а на основі ідеології занепаду соціального добробуту, яка характеризується тим, що держава фактично усувається від соціального захисту, забезпечуючи такий захист лише представникам елітних груп, соціальні послуги надають лише некеровані недержавні організації.

Аналіз статистичних даних за 2010–2012 роки свідчить, що у багатьох країнах впровадження та фінансування соціальної політики не є винятково якогось одного “чистого” типу. Відтак у національних політиках лише домінують певні характеристики тих чи тих моделей: певні методи збору коштів чи моделі закупівлі та надання послуг, які склалися історично. Варто також зважати на те, що існують відмінності між задекларованою політикою та реальною системою фінансування соціальної політики. Наприклад, приватні витрати, офіційні та неофіційні платежі, насправді становлять значну частину в загальних витратах на охорону здоров'я. Особливо яскраво це виявляється у країнах із невисоким рівнем розвитку, де попри державні гарантії безкоштовних послуг частка приватних витрат досить відчутна. Аналіз наявних статистичних даних дає підстави вважати типологізацію моделей політики доволі умовною [7]. Наразі інституціоналізації соціальної політики властивий “національний стиль”, який Д.Річардсон визначає як комбінацію неформальних норм і формальних інститутів [17]. Це підтверджує “змішаність” моделей соціальної політики.

Проте аналіз сучасних досліджень доводить, що частина науковців схиляється до того, що відбувається не диверсифікація (формування власних стилів), а конвергенція моделей соціальної політики. У науковій літературі пропонується кілька пояснень такої тенденції:

1) поширення ідей неолібералізації, що призвело до формування державно–приватного партнерства соціальної сфери. Так, частина зарубіжних (Г.Голденберг, Р.Гудзон, У.Епштейн, Е.Рігер, С.Лейбфрід, Е.Уільямс) та вітчизняних (С.Остюченко, А.Сіленко) стверджують, що конвергенцію усіх моделей у бік неоліберального підходу, який передбачає мінімізацію державних витрат на соціальну сферу, плюралізм у наданні соціальних послуг, тобто розвиток приватного сектору в соціальній сфері, зумовлює глобалізація [5];

2) інтернаціоналізація (транснаціоналізація) політичної сфери. Частина дослідників (Б.Дікон та ін.) доводить, що на сучасному етапі світового економічного розвитку “будь–яка соціальна політика, що традиційно аналізувалася й реалізовувалася в межах однієї країни, набуває наднаціонального та транснаціонального характеру” [12, с.7]. Транснаціоналізація зумовлює посилення політичного дискурсу ідеї прав людини та їх захисту. Як відзначає Ю.Ткачук, відбувається уніфікація основних принципів ринкових відносин і їхнього державного регулювання [9]. Відтак виникають загальносвітові вимоги і стандарти, розходження між національними моделями зменшуються, і можна вести мову про загальну модель соціального господарювання, в межах якої застосовуються різні механізми забезпечення соціального

добробуту в цілому. Нові глобалізовані підходи орієнтовані передовсім на демократичні цінності та повагу до прав людини, і саме до цих підходів численні наддержавні структури спрямовують держави-члени таких структур;

3) вирівнювання обсягів витрат на соціальну політику (З.Мішук та ін.). З одного боку, економічно розвинуті країни переживають схожі процеси перетворення своєї соціальної політики, зумовлені, зокрема, уявленнями про те, який рівень витрат на соціальну сферу дозволити собі держава [3; 5]. З іншого боку, відбувається формування загальноєвропейських стандартів та підходів, що ґрунтуються переважно на соціально-страхових підходах та ідеях сприяючої держави.

Таким чином, дослідники фактично обговорюють напрями модернізації програмних і політичних концепцій соціальної політики, визначені Еспінг-Андерсеном. При цьому сам дослідник наголошує на трансформації держав загального добробуту в умовах глобальної економіки, розглядає різнопланові траєкторії та сценарії розвитку соціально-економічної політики в країнах Латинської Америки, Східної Азії, Центральної та Східної Європи. Щодо традиційно-європейських держав загального добробуту, то Еспінг-Андерсен визначає, що з 2000-х років їх головною метою стає максимальна соціальна інклюзія (соціальне залучення, соціальна інтеграція) та соціальна справедливість, і це зумовлює пошук “нових” моделей. До переосмислення політики забезпечення загального добробуту населення у пост-індустріальному суспільстві, на думку дослідника, спонукають такі чинники, як: постаріння населення і демографічне навантаження, що зумовлюють зміни у політиці пенсійного забезпечення; сутнісні зміни ринку праці та характеру зайнятості; потреби у гармонізації подвійних цілей кар’єри та материнства, що їх прагне зреалізувати більшість європейських жінок, і проголошення гендерного нейтралітету (рівності) як ідеалу політики, що призвело до зміни гендерних ролей у сім’ї і нових підходів до пошуку соціальної рівноваги [14]. Водночас Еспінг-Андерсен не надає належної уваги впливові наднаціональних структур, неоліберальним проектам та транснаціональній демократії.

Таким чином, сам Еспінг-Андерсен наголошує, що моделі не є сталими, вони розвиваються та змінюються, так само змінюється зміст соціальної політики, передовсім під впливом демографічних чинників та уявлень стосовно гендерних ролей.

Підсумовуючи викладений у цій статті матеріал, слід зауважити, що серед вітчизняних фахівців соціальної політики досить популярною залишається запропонована Г.Еспінг-Андерсеном класифікація держав соціального добробуту, що виокремлює корпоративістську, ліберальну та соціал-демократичну моделі. Проте ця класифікація, як і багато інших, нівелюється сучасними процесами, що відбуваються у глобалізованому світовому середовищі.

Водночас теоретичні доробки Еспінг-Андерсена відіграли важливу роль у розвитку теорій соціальної політики та підходів до дослідження ціннісних принципів і історичних передумов формування соціальної політики. Вони дають змогу осмислити

траєкторії та чинники розвитку соціальної політики, передовсім у європейських країнах.

У сучасній літературі сформувались суперечливі погляди на розвиток соціальної політики. Одні автори ведуть мову про уніфікацію, конвергенцію моделей, інші – про диверсифікацію, появу гібридних типів. У кожному разі моделі соціальної політики стали “змішаними” і далекими від класичних типів, описаних Еспінг-Андерсеном.

Список використаних джерел

1. Дікон Б. Глобальна соціальна політика: Міжнародні організації та майбутнє соціального добробуту / Дікон Б., Халс М., Станс П.: Пер. з англ. – К. : Основи, 1999. – 346 с.
2. Лоренц У. Социальная работа в изменяющейся Европе / Лоренц У. – К. : Ассоциация психиатров Украины, 1997. – 199 с.
3. Мішук З. Соціальна держава: зарубіжний досвід // Соціальна політика і соціальна робота / Мішук З. – 2004. – № 4. – С.64–78.
4. Семенець-Орлова І. Моделі сімейної політики в світі: оцінка в контексті аналізу рівня народжуваності та деяких інших статистичних даних / І.Семенець-Орлова // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. – 2010. – Вип.3. – С.154–161.
5. Семигіна Т. Соціальна політика: історія і сучасний розвиток: [монографія] / Т.Семигіна. – К. : Агентство Україна, 2008. – 196 с.
6. Семигіна Т.В. Еспінг-Андерсен Госта / Семигіна Т.В. // Історія політичної думки: навч. словник-довідник для студентів вищ. навч. закладів / За заг. ред. Н.М. Хоми. – Львів: Новий Світ-2000, 2014. – С.239–240.
7. Семигіна Т.В. Політичні аспекти охорони здоров’я: на перетині глобального і локального [монографія] / Семигіна Т.В. – К. : вид-во “Києво-Могилянська академія”, 2013. – 400 с.
8. Смирнов С.Н. Социальная политика / С.Н. Смирнов, Т.Ю. Сидорина. – М. : Изд-во ГУ ВШЭ, 2004. – 432 с.
9. Ткачук Ю.В. Глобалізація в сфері політики: інструменти та механізми наддержавного впливу: автореф. дис. ... канд. політ. наук 23.00.02 / Ю.В.Ткачук. – Одеса: Одеська національна юридична академія, 2004. – 16 с.
10. Чирикова А. Возможна ли сегодня модернизация социальной политики в России? / А.Чирикова // Вестник института социологии. – 2010. – № 1. – С.99–120.
11. Alcock P. The Comparative Context // International Social Policy: Welfare Regimes in the Developed World / ed. by Alcock P., Graig G. – Hampshire and New York: Palgrave, 2001. – P. 16–19.
12. Deacon B. Socially responsible globalization: The challenge for social security. Paper of the Year 2000 International Research Conference on Social Security. – Helsinki, 2000. – 9 p.
13. Esping-Andersen G. Social foundations of postindustrial society / G.Esping-Andersen. – New York: Oxford University Press, 2003. – 218 p.
14. Esping-Andersen G. The Incomplete Revolution. Adapting to Women’s New Roles / G.Esping-Andersen. – Cambridge: Polity Press, 2010. – 214 p.
15. Esping-Andersen G. The Three Worlds of Welfare Capitalism / GostaEsping-Andersen. – Princeton: Polity Press, 1990. – 248 p.
16. Heywood A. Politics / A.Heywood. – 2d ed. – Houndmills: Palgrave MacMillan, 2002. – 471 p.
17. Richardson J.J. Policy Styles in Western Europe / J.J.Richardson. – London: Allen & Unwin, 1982. – 213 p.
18. Williams F. Social Policy: A Critical Introduction: Issues of Race, Gender, and Class. – Cambridge: Polity Press and New York: Blackwell, 1989. – 236 p.

References

1. Dikon B. Global’na social’na polityka: Mizhnarodni organizacii’ ta majbutnje social’nogo dobrobutu / Dikon B., Hals M., Stans P.: Per. z angl. – K. : Osnovy, 1999. – 346 s.
2. Lorenc U. Social’naja rabota v izmenjajushhejsja Evrope / Lorenc U. – K. : Asociacija psihiatrov Ukrainy, 1997. – 199 s.
3. Mishhuk Z. Social’na derzhava: zarubizhnyj dosvid // Social’na polityka i social’na robota / Mishhuk Z. – 2004. – № 4. – S.64–78.
4. Semeneč’-Orlova I. Modeli simejnoi’ polityky v sviti: ocinka v konteksti analizu rivnja narodzhuvanosti ta dejakyh inshyh statystychnykh

nyh danyh / I.Semenec'–Orlova // Naukovyj chasopys Nacional'nogo pedagogichnogo universytetu im. M.P. Dragomanova. Serija 22: Politychni nauky ta metodyka vykladannja social'no–politychnyh dyscyplin. – 2010. – Vyp.3. – S.154–161.

5. Semygina T. Social'na polityka: istorija i suchasnyj rozvytok [monografija] / T.Semygina. – K. : Agentstvo Ukrai'na, 2008. – 196 s.

6. Semygina T.V. Esping–Andersen Gosta / Semygina T.V. // Istorija politychnoi' dumky: navch. slovnyk–dovidnyk dlja studentiv vyshh. navch. zakladiv / Za zag. red. N.M. Homy. – L'viv: Novyj Svit–2000, 2014. – S.239–240.

7. Semygina T.V. Politychni aspekty ohorony zdorov'ja: na pere-tyni global'nogo i lokal'nogo [monografija] / Semygina T.V. – K. : vyd–vo "Kyjevo–Mogylyans'ka akademija", 2013. – 400 s.

8. Smirnov S.N. Social'naja politika / S.N. Smirnov, T.Ju. Si-dorina. – M. : Izd–vo GU VShJe, 2004. – 432 s.

9. Tkachuk Ju.V. Globalizacija v sferi polityky: instrumenty ta mehanizmy nadderzhavnogo vplyvu: avtoref. dys. ... kand. polit. nauk 23.00.02 / Ju.V. Tkachuk. – Odesa: Odes'ka nacional'na jurydychna akademija, 2004. – 16 s.

10. Chirikova A. Vozmozhna li segodnja modernizacija social'noj politiki v Rossii? / A.Chirikova // Vestnik instituta sociologii. – 2010. – № 1. – S.99–120.

11. Alcock P. The Comparative Context // International Social Policy: Welfare Regimes in the Developed World / ed. by Alcock P., Graig G. – Hampshire and New York: Palgrave, 2001. – P. 16–19.

12. Deacon B. Socially responsible globalization: The challenge for social security. Paper of the Year 2000 International Research Conference on Social Security. – Helsinki, 2000. – 9 p.

13. Esping–Andersen G. Social foundations of postindustrial society / G.Esping–Andersen. – New York: Oxford University Press, 2003. – 218 p.

14. Esping–Andersen G. The Incomplete Revolution. Adapting to Women's New Roles / G.Esping–Andersen. – Cambridge: Polity Press, 2010. – 214 p.

15. Esping–Andersen G. The Three Worlds of Welfare Capitalism / Gosta Esping–Andersen. – Princeton: Polity Press, 1990. – 248 p.

16. Heywood A. Politics / A.Heywood. – 2d ed. – Houndmills: Palgrave MacMillan, 2002. – 471 p.

17. Richardson J.J. Policy Styles in Western Europe / J.J. Richardson. – London: Allen & Unwin, 1982. – 213 p.

18. Williams F. Sosial Rolisu: A Sritical Introdicton: Issues of Race, Gender, and Class. – Cambridge: Polity Press and New York: Blackwell, 1989. – 236 p.

Semygina T.V., Doctor in Political Science, Docent, Professor of Academy of Labour, Social Relations and Tourism (Ukraine, Kiev), tv_sem@ukr.net

Classification of welfare states by Gosta Esping–Andersen and further development of theoretical justification of social policy

The paper presents results of a study aimed at clarifying the meaning and significance of scientific developments of Gosta Esping–Andersen, as well as placing them in a theoretical framework of social policy. It was determined that in the scientific heritage of a researcher the typology of welfare state models plays a central role. The strengths (flexibility empirical approach) and weak (ignoring values and ideological components of social policy, cultural context, focus exclusively on economically developed country) have been defined. It was proved that the classification of Esping–Andersen can be used to understand the trajectory and factors of social policy development, especially in European countries. The changes in theoretical justification of the welfare state and social policy are reviewed, analysis shows that some authors are talking about convergence of models, others – about diversification, the emergence of hybrid types.

Keywords: Gosta Esping–Andersen, welfare state, social policy.

Semygina T.V., доктор политических наук, доцент, профессор, Академии труда, социальных отношений и туризма (Украина, Киев), tv_sem@ukr.net

Классификация государств всеобщего благосостояния Госты Эспинг–Андерсена и дальнейшее развитие теоретического обоснования социальной политики

Представлены результаты исследования, направленного на выяснение содержания и значения научных разработок Госты Эспинг–Андерсена, их места в теоретическом обосновании социальной политики. Определено, что центральное место в научном наследии исследователя занимает типологизация моделей государства всеобщего благосостояния. Выявлено сильные (гибкость, эмпиричность) и слабые (неучет ценностно–идеологической компоненты социальной политики, культурного контекста, ориентация исключительно на экономически развитые страны) стороны классификации Эспинг–Андерсена, доказано, что она может быть использована для осмысления траектории и факторов развития социальной политики, прежде всего в европейских странах. Рассмотрено теоретическое обоснование изменения моделей государства всеобщего благосостояния и социальной политики, выявлено, что одни авторы

говорят о конвергенции моделей, другие – о диверсификации, появление гибридных типов.

Ключевые слова: Госта Эспинг–Андерсен, государство всеобщего благосостояния, социальная политика.

* * *

УДК 328.1

Стойко О. М.

кандидат политических наук, научный співробітник,
Інститут держави і права ім. В.М. Корецького
НАН України
(Україна, Київ), starkol@gmail.com

ЕВОЛЮЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ ФОРМИ ПРАВЛІННЯ

Проаналізовано особливості кожного трьох основних етапів дослідження президентської форми правління: від заперечення доцільності її впровадження в молодих демократіях до визнання її подібності до парламентської. Класичні небезпечні риси президентіалізму визначив Х.Лінч, а саме конкуруюча легітимність, президентські вибори як гра з нульовою сумою, дуальність природи поста президента. Другий етап характеризувався розширенням фокусу дослідження, яке включало аналіз партійної та виборчої систем, обсяг повноважень органів виконавчої влади тощо. Коаліційний президентіалізм, що зближує президентську та парламентську форми, став предметом дослідження на третьому етапі. Спрогнозовано появу нового етапу вивчення президентіалізму через необхідність врахування гібридних форм.

Ключові слова: президент, парламент, форма правління, демократія, інститутути.

Вибір форми правління значною мірою визначає успішність перебігу демократичного транзиту. Дискусії щодо відповідності президентської чи парламентської моделі потребам новостворених демократичних держав так чи інакше піднімалися у політологічних дослідженнях ще з 1970–х років. По мірі збільшення кількості країн, що стали на демократичний шлях розвитку, накопичувалася емпірична база, що вимагала детального опрацювання. Очевидно, що одним з найважливіших питань для дослідників транзитних процесів став пошук оптимальної форми правління, яка б гарантувала успішність впровадження демократичних інститутів. Критичний аналіз спеціалізованої літератури дає змогу прослідкувати еволюцію наукових підходів та краще зрозуміти не лише особливості тої чи іншої форми, а й значення інститутів для становлення демократичної держави.

Як вважає Р.Елджі, увесь масив наукових досліджень, присвячений інституту президента, можна поділити на три періоди [1, р. 108]. Перший пройшов під домінуванням класичних аргументів Х.Лінча про переваги парламентської форми над президентською, особливо для молодих, нестабільних демократій. Для цього етапу був характерний аналіз на поясненні однієї змінної (типу режиму) та однієї похідної (успіх демократичної консолідації).

Як стверджував Х.Лінч, будучи обраними на прямих виборах, президент та парламент мають право апелювати до народу, намагаючись отримати підтримку виборців своєї політиці. У випадку різної партійної приналежності глави держави і законодавчого органу це призводить до гострих і затяжних конфліктів між виконавчою та законодавчою гілками влади. Конфлікти можуть загострюватися через низку чинників, зокрема ультимативність результатів президентських виборів, оскільки переможцю дістається усе; подвійною природою поста президента (переставляє як державу, так і